

JÁ,
Žena, bohyně, kontinent
EVROPA

Lenka Horňáková-Civade
JÁ, EVROPA
Žena, bohyně, kontinent

Z francouzského originálu *Moi, Europe (Femme, déesse, continent)*,
vydaného nakladatelstvím Reconnaisance v roce 2025,
přeložila Lenka Horňáková-Civade.

Obálka, grafická úprava a sazba Daniela Danielová.

Odpovědná redaktorka Ivana Tomková.

Korektury Ludmila Böhmová.

Vydalo nakladatelství Argo,

Milíčova 13, 130 00 Praha 3,

www.argo.cz,

v roce 2026 jako svou 6 115. publikaci.

Vytiskla tiskárna Protisk.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-5013-1

Tělem mi projede bodavá bolest. Nejde mi pohnout paží.

Ve snaze to pochopit se podívám do zrcadla.

Co se to se mnou děje?

Jsem Evropa a do ramene se mi zakousl lev. Pevně mě svírá a nehodlá mě pustit.

To dokazuje i mapa jistého Opicina z Canistris, italského kněze, který žil v rané renesanci. Na té mapě, vytvořené roku 1337, je vyobrazen lev zahryznutý do ramena ženy, Evropy. Ta žena jsem já.

Všechno je najednou jasnější: do masa mi zatíná zuby divoká šelma, bolest má důvod, stává se přijatelnou.

Tělo se překvapením a strachem stahuje do sebe.

Schoulí se do obranné pozice. Do zevnější i vnitřní obrany. Kůže se mi napne, vnitřnosti sevřou — život se zpomalí, omezí jen na nejnutnější.

Hranice zemí, náhle neprostupné a uzavřené, se mi zařezávají do těla. Prastaré jizvy se otevírají a krvácejí. Jsem zmrzačená.

„Je to vážné, doktore?“

„Ne, je to opravdu pořádný zánět, adhezivní kapsulitida. To se dá vyléčit.“

„Dopřavdy? Jsem Evropa. Poznáváte mě?“

„Aha.“

Vyprávím mu o Opicinovi z Canistris, jehož rozličné mapy jsou součástí souboru *Vaticanus latinus 6435*, uloženého ve vatikánském archivu.

Vědci se hádají o správnou analýzu tohoto přinejmenším rozverného, záhadného a originálního díla, složeného ze 468 paragrafů — kapitol — a 49 listů, na kterých jsou kresby map s antropomorfními rysy; zobrazují evropský a africký kontinent v lidské podobě. Opicinovi přisoudili schizofrenii, parafrenii, rodící se mystiku, pokročilý symbolismus, středověký křesťanský zápal, boj s pocitem viny, kritiku církve — těch hodnocení je zkrátka nespočet, záleží na pozorovateli. Já prý mám pouze bolavé rameno, jenže díky těm Opicinovým mapám vím, co se se mnou skutečně děje.

Lékař mi předepsal fyzioterapeutickou léčbu a klid.

Sedím u stolku a čekám, až ke mně přijde číšník. Ten už dávno ví, že nemá smysl se honit, že si dám jen kávu, zřejmě lungo, a víc nic. Ještě ho také požádám o sklenici vody a on udělá obličej ve smyslu: „To jsem se mohl klidně vsadit!“ Nemám mu to za zlé.

A tak přijde, odejde, a nakonec se vrátí s téměř přátelským úsměvem a přesným, strohým gestem postaví na stůl hrnek. Černá tekutina se zachvěje, ale nevystříkne ani kapka. Sklenice vody je velká, na nějaký čas budeme mít oba klid. Prostě profík.

Nádražní kavárna.

Na nádraží je vždycky nějaká kavárna, nebo aspoň bistro či hospoda, to je taková jistota. Nezáleží na tom, ve kterém městě se nádraží nachází. Podstatná je samotná existence nádraží a kavárny, dvou moderních chrámů.

Nádraží je, stejně jako most, „místem přemístování“. Základní vlastností nádraží je prostupnost a je mu

ke cti, že nechce být ničím víc než pouhým bodem na trase cestujících.

Lidé obvykle spěchají. Přijíždějí, odjíždějí, čekají na přátele, rodinu, návštěvy, všichni jsou tu jen na přechodnou dobu, jejich čas je vzácný — a k ničemu z toho mě nepotřebují. Když dojde k velkému zpoždění, nadávají a porovnávají čas na svých hodinkách se světelnými panely a nádražními hodinami.

V bistro se lidé moc nezdržují, občas se někdo usadí a tiše, soustředěně si vychutnává onen kouzelný okamžik zastavení v té zvláštní vůni stoupající ze šálků s kávou. Ve vůni cestování.

Den začíná.

Mám s sebou kufř. S kufřem se na nádraží vždycky snáze zapadne. Zastrčila jsem ho pod stůl. Teplo z šálku mi proniká do dlaní.

Vyprávím svou zkušenost s bolavým ramenem svým přechodným sousedům od vedlejšího stolku. Nejspíš je obtěžuji. Mluvím na ně. Budou si myslet, že jsem blázen, ale ať. Musím se rychle dostat k jádru věci.

„Já jsem Evropa.“

„Když myslíš. Mně je to jedno.“

—

„*Já jsem Evropa.*“

„No tak na tebe, na tebe jsem našťvaný. Bezpochyby jsem byl utopista, když jsem na tebe věřil, jenže jsi jiná, než jakou jsem si tě vysnil. Zlobím se na tebe.“

„*Já jsem Evropa.*“

„To se není čím chlubit: samé války a spoušť. Rozhlédněte se kolem sebe, podívejte se, co jste zač. Kam se jen podíváte, ať je jakákoli doba, všude je smutek, smrt, boje o nějaký kus území a trochu bohatství nebo o Boha, který o to ani nestojí. A nevykládejte mi, že se dnes snažíme o něco lepšího. Sama vidíte, že to nefunguje. Všechno kolem vás se bortí. A uvnitř vás taky. Pokud to nevidíte, jste naivní a slepá, nebo ještě hůř, ani nic vidět nechcete.“

„*Já jsem Evropa.*“

„Jen samé povídačky.“

„Ale já nejsem obyčejný příběh. Nemám začátek, prostředek a konec. Stále trvám... je strašně těžké nemít konec.“

„Chceš si stěžovat, nebo chceš politovat?“

—

„Já jsem Evropa.“

„Co nám je po tobě? Pořád samé politikaření. A my už máme politiky plné zuby, na politiku kašleme, leze nám krkem, lezeš nám krkem, slyšíš? Týpci z Bruselu nebo kdovíodkud. To nejsou lidi, že ne? Ty je znáš, ty, co nás řídí? A ,ti, co nás řídí‘, znamená ,co to s námi myslí špatně‘, nebo přinejmenším ,co to s námi nemyslí dobře‘. Rozumíš? Co od nás pořád chceš? Jdi nám z očí! Zmiz! Odvádíš naši pozornost od našich životů, kradeš nám je, přivlastňuješ si naše životy, to je ono, nejsi nic jiného než prachspřstá uzurpátorka, zlodějka, zlá, jsi opravdu zlá. My jsme přece ti hlupáci, co ničemu nerozumí. A ty dámička, co nás ponižuje. Ty... nic o nás nevíš, nic o našich neštěstích, o našich životech. Běž, vypadni, povídám.“

„Ale já za to přece nemůžu! Já se tak prostě jmenuju.“

„Kdepak, takhle se nikdo nejmenuje, to je hloupost, a další arogance. Nemůžeš se jmenovat Maeva nebo Jana? Jako všichni ostatní?“

„Jenže s tím já nic nenadělám. Tohle jméno jsem dostala, nemohla jsem říct Ne, děkuju, nechci ho. Nevybrala jsem si ho.“

„A co jako? Tak si ho změň, vymysli si jiné, nic snazšího. I Chantal by bylo lepší. Evropa, božínku, to je ale nesmysl!“

„*Já jsem Evropa.*“

„Hej, to snad není pravda, takže to jsi ty!“

Pobavený smích.

Je těžké rozpoznat, zda je vlídný nebo sarkastický, povýšený, nervózní či smutný. Smích je maska, zábrana, ochranný štít. Pomáhá získat čas, než řeknete, co si skutečně myslíte, nebo než vymyslíte jiné přijatelné východisko.

Jenže i smích nutně jednou skončí. Nebo si umíte představit, že by se někdo smál donekonečna, jen aby nemusel říkat, co si skutečně myslí? Existuje výraz „umřít smíchy“. Ten může použít člověk, který neví, co říct, anebo ani nic říct nechce, a tím pádem smíchy umřít nakonec nemusí. Když někdo pronese „umřu smíchy“, už ho nic nenutí projevit názor a vy sami se musíte rozhodnout, proč raději volí umřít smíchy, než aby vám odpověděl.

Čili věta „Já jsem Evropa“ může způsobit smrt smíchem.

Naléhám: Proč ten smích?

Vytáčky: Neber si to osobně, ale takhle se přece nikdo nejmenuje, to je název pro ulici nebo náměstí.

Já na to, že Evropa nejsem jen já, ale i on, a támhle ten a ten a tamta a spousta dalších, miliony lidí.

Ovšem je také pravda, že já jsem taky — a především — bohyně. A málokteré božstvo bylo tak proslulé.

Znovu se rozlehne smích.

„Já jsem Evropa.“

Ticho.

Můžete být klidní, při vyslovení mého jména, nikdo nemusí zemřít.

Ale jen na to pomyslím, už mi po zádech přeběhne mráz. V mém jménu a pro mé jméno zahynulo mnoho lidí, mnoho z těch, kdo ze mě pocházejí. A nesčetně lidí zemřelo proto, že chtěli být mou součástí.

Já zabívám. O to jde?

Moje cena je cena lidských životů. Stojím za něčí smrt. Dává to nějaký smysl? A přece jsou ty věty dokonale výstižné.

Tolik naděje, tolik touhy a tolik riskování kvůli... kvůli čemu? Aby mě dosáhli, aby zachránili mě, aby zachránili sebe?

O nic nežádám. Nepotřebuji kohorty kněží, kteří by mým jménem kázali, co se má dělat, nepotřebuji posvátná místa, ceremonie nebo rituály, nepotřebuji modlitby.

Jsem tak trochu bohyně, ale ne náboženství.

Můžete mě rozdělit na dílky, rozměřit, vyměřit, ohodnotit mě i propočítat. Můžete mě rozkouskovat, rozpitvat, rozbořit, rozebrat a znovu mě poskládat, vyprázdnit mě ze mě samé. Uniknu, protáhnu se mezi slovy, která by mě uzavřela, vyklouznu a přesáhnu všechny příliš úzké definice a pojmy, objevím se někde jinde a jiná, jinak, než očekáváte a než si myslíte.

„*Sono Europa.*“

„Co to znamená?“

Ano, co to obnáší být Evropou?

Nevím, co na to říct. Najednou si uvědomím, jak moc to jméno znamená. Být Evropa, jak se to dělá?

„*Já jsem Evropa.*“

„A kde žiješ? Tam na té hoře v Řecku, na Olympu?“

Zní to krásně, Evropa a Olymp.

S poťouchlým úsměvem podotýkám, že navzdory svému božskému statusu jsem na hoře bohů nikdy

nežila. Patřím jinam. A moc dobře vím, že pouhé jméno ještě nikdy nikoho nestvořilo.

V Řecku odjakživa žila spousta Afrodit, Elekter a Antigon... A také Evropy. Žádná z nich se bohyní nestala.

Přece jen ale jméno Evropa v sobě nese cosi, co je obtížné obsáhnout a pojmenovat. Jeho univerzálnost mu dodává zvláštní závažnost, jako by si jediná osoba uzurpovala něco, co patří všem.

„Já jsem Evropa“ znamená: Jsem čarodějnice, před kterou neutečeš, ať jsi na tomto kontinentu kdekoli. Jste moji vězni, patříte mi.

Já jsem Evropa, já jsem tělo, mně neuniknete.

Já jsem Evropa, jsem duch, neuniknete mi.

Tělo a duch. Jsem duše. Nezměřitelná.

Neuchopitelná. Ale stále... přítomná.

Zmizet? Nemůžu, i kdybych nakrásně chtěla. Ten pocit, že jsem „všichni ostatní“, překračuje veškeré myslitelné hranice, kontinenty a moře, epochy, „před“ i „po“. Musím přijmout dobré i zlé, protože takové je lidstvo, je to celek, ať se mi to líbí, nebo ne. A ano, ano, ano, nechávám se unést, jsem nafoukaná, mé ego bují, považuji se za bohyni, již ovšem jsem, a ne ledajakou, a co víc, poslouchajte mě, co víc, peru se za vás,

za všechny ty, kteří tu kdy žili, v tomto obrovském tady, jehož hranice neznáme s jistotou, protože se neustále mění, jsem kontinent, jsem vaše dějiny, jsem vaše hodnoty, váš domov, váš vkus, jsem vaše budoucnost, tohle jsem já.

„Já jsem Evropa.“

„Jsi ještě mladá a máš celý život před sebou,“ říká jedna starší žena a dodává, že jsem krásná a celá zářím.

Došla mi slova, takový kompliment! Úplně mě tím odzbrojila.

Jenže vím, jak to chodí. Naučila jsem se být ostražitá. Řekla to proto, abych zmlkla, a to už tak laskavé není.

Podobná korupce a manipulace je stará jako svět sám, což zhruba odpovídá mému věku, abych tak řekla.

Očekává se ode mě, že zapomenu na únos, že se smírím se znásilněním a projevím velkorysost vůči všem, kdo po mně kdy rajtovali, rozrývali mě a tu trýznili, tu hýčkali moje tělo. Očekává se ode mě shovívavost a odpuštění.

Taková podlézavost! Anebo se pletu...?

Usmívám se, zdvořilost především. Zvu tu dámu na kávu.

–

„Já jsem Evropa.“

„A to znamená co?“

Evropa není místo, jednoduchý topografický útvar vymezený neměnnými konturami, které lze na mapu světa umístit s jistotou.

Opicinus, italský kněz žijící ve vyhnanství v Avignonu, člověk s velmi smyslovým způsobem uvažování, nakreslil do map tři ženy, tři sestry: Afriku, Asii a mě, Evropu. Špitají si do uší tajemství, která dodnes nebyla odhalena.

Myslím, že rozumím té potřebě vměstnat do dvou dimenzí vše, co člověku leží na srdci, vše, co je třeba vyjádřit, ale co zůstává slovy nesdělitelné. Netvrdím, že ty mapy vykládám dobře nebo správně, ale nacházím se v nich, a to je podstatné.

Opicinus znázornil svět geniálním, obdivuhodným způsobem, aniž přitom přikládal důležitost přesnosti zeměpisných detailů, na které jsme zvyklí; soustředil se na to, na čem mu záleželo, a na to, jaký byl v danou chvíli jeho svět.

Tělo v těle, směs zeměpisné reality a mystického, politického či kosmického těla, tomu ve středověku rozuměli. Člověk byl mikrokosmem v makrokosmu, toto spojení bylo zřejmé a v dané době nenapadnutelné.

Opicinus při vytváření mého těla vycházel z „italské boty“. To není nijak překvapivé: vzhledem k tomu, že se narodil v Pavii, nepochybně svou „botu“ dobře znal. A nejen to. V jeho době naprostá většina obyvatelstva chodila téměř výhradně pěšky. Když Opicina biskup exkomunikoval z Pavie, našel útočiště v Avignonu, kam došel z Říma přes Piemont po svých.

V jeho době už bylo líbivé připodobňování Itálie k dubovému listu (což si o několik století dříve vymyslel Plinius) sesazeno z trůnu přirovnáním k botě, a to díky „portolánům“, přístavním mapám. Portolány byly více či méně přesné mapy pobřeží, zobrazující ostré hranice mezi mořem a pevninou, a používali je námořníci. Zdobí je větrné růžice a božské dechy, které vanou přes moře i na pevnině.

Říká se, že poloostrov k botě přirovnal básník Petrarca, Opicinův současník a rovněž avignonský vyhnanec. Díky tomu se Itálie stala nezapomenutelná a snadno zapamatovatelná. Připadá mi docela zábavné, že (jak někteří věří) zatímco byl muž stvořen z hlíny a žena pak z jeho žebra, můj první portrét vznikl z nohy — la gamba italiana. No proč ne? Někde se začít musí.

Boží sluha a učenec Opicinus nemohl nevědět, že svými kresbami překračuje tehdejší světový řád. Poté,

co prošel velkou mystickou krizí, se od čehosi ve své mysli osvobodil, a dal tak volný průchod neobvyklému zobrazování světa, jeho uspořádání i toho, co bylo přijímáno a dovoleno. Bylo šílenství výmluvou, nebo příčinou? To netuším.

Můj portrét odhaluje především Opicinovy obavy a strachy. Za jemnými liniemi se skrývá násilí. Z toho je těžké se radovat.

Jeho halucinační, fantaskní kresby a mapy vyprávějí variace příběhu o pokušení, znásilnění a kastraci. Opicinus tohle skrývá pod tvářemi Oceánu a Středozemního moře, které pro něj není kolébkou dávných božstev nebo nějaké civilizace, ale monstrem. I Oceán je děsivý, možná ještě víc! To on je tím lvem, který se mi zahryzl do ramene. Nezajímá mě, jestli jsou ty hrůzné obrazy plodem nějaké vzpomínky, Opicinovy osobní historie, jeho narušené nebo příliš svobodné mysli, stejně jako mě nezajímá, že je tak nepřesný. Dojímají mě. V jeho vytřeštěných představách čtu lásku k Evropě obklopené smrtelným nebezpečím. V jeho očích je Evropa jemnou, křehkou ženou v sevření světa obývaného nenasytnými zrůdami. Má o mě hrozný strach a já jsem mu za to vděčná.

—